
A tulajdonjog természetjogi értelmezése a klasszikus jogelméletben: velünk született vagy szerzett jog-e?

Petrasovszky Anna*

A tanulmány a tulajdonjog természetjogi értelmezését vizsgálja a klasszikus jogelméletben. Hobbes, Locke, Rousseau, Kant és Fichte eltérő válaszokat adtak arra, hogy a tulajdon velünk született alapjog-e vagy szerzett, társadalmi konstrukció. Hobbesnál a tulajdon csak az állam által biztosítható, Locke a munkából vezeti le, Rousseau pedig az egyenlőtlenség forrását látja benne. Kant a tiszta ész következtetéseiből igazolja, míg Fichte a szabadság kibontakozásának feltételeként értelmezi. A magyar jogelméletben Szibenliszt Mihály képviselt köztes álláspontot: szerinte a tulajdon nem velünk született, de nem is csupán az állami konstrukció, hanem a személyiségi jogból fakadó szerzett jog. A tanulmány bemutatja, hogy ez a felfogás hogyan illeszkedik a 18-19. századi természetjogi vitákba, és miként járult hozzá a modern jogállamiság eszméjéhez.

Kulcsszavak tulajdonjog, természetjog, veleszületett jog, szerzett jog, Hobbes, Locke, Rousseau, Kant, Fichte, Zeiller, Szibenliszt

The concept of property in natural law within classical legal theory: innate or acquired rights

This study examines the natural law interpretation of property rights in classical legal theory. Thinkers such as Hobbes, Locke, Rousseau, Kant and Fichte offered divergent answers to whether property is an innate right or a socially constructed, acquired right. For Hobbes, property is secured only by the state; Locke derived it from labour; Rousseau saw it as the root of inequality; Kant grounded it in pure reason; and Fichte viewed it as a condition of human freedom. In Hungarian legal thought, Mihály Szibenliszt articulated an intermediate position: property is not innate, nor solely a creation of the state, but an acquired right rooted in the right of personality. The study highlights how Szibenliszt's conception fits into the broader natural law debates and how it contributed to shaping the idea of the modern rule of law.

Keywords: property rights, natural law, innate rights, acquired rights, Hobbes, Locke, Rousseau, Kant, Fichte, Zeiller, Szibenliszt.

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2025.3.285>

* Egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti és Jogelméleti Intézet, Jogtörténeti Tanszék.

1. Bevezetés

A tulajdonjog kérdése minden jogfilozófiai és politikaelmélet egyik legérzékenyebb és legvitatottabb területe. Amióta a természetjogi a 17. században új lendületet kapott, a jogtudomány és a politikafilozófia meghatározó szerzői rendre visszatértek a tulajdon eredetének, legitimációjának és tartalmának kérdésköréhez. A 18-19. század fordulóján, amikor Európa a feudalizmus maradványai és a modern polgári társadalmak intézményesülése között feszített átmenetet élt meg, a tulajdonjog elméleti alapjainak tisztázása még sürgetőbb feladattá vált.

Ebben az időszakban a természetjogi iskola képviselői, sőt a természetjogi tanokat kritikus szemmel bírálók is – Hobbes-tól és Locke-tól Rousseau-n át Kantig és Fichtéig – különféle válaszokat kerestek arra a kérdésre, hogy vajon a tulajdon velünk született, az emberi lét természetéből fakadó jog-e, vagy inkább szerzett jogként, egy társadalmi és jogi folyamat eredményeként értelmezhető-e.

A magyar jogelméleti gondolkodásban Szibenliszt Mihály munkássága jelentős állomást képvisel e vitában. Ő ugyanis olyan köztes álláspontot alakított ki, amely egyszerre törekedett a természetjog klasszikus tradícióinak megőrzésére, ugyanakkor elhatárolódott a tulajdon teljes mértékben velünk született jogként való felfogásától.

Tanulmányomban azt mutatom be, hogy miként jelent meg a tulajdonjog a természetjogi vitákban, milyen helyet kapott a szerzett jogok rendszerében, hogyan értelmezte Szibenliszt Mihály a tulajdon eredetét, és milyen viszonyban álltak e felfogások a nagy európai elődök gondolataival. A cél nem pusztán az egyes álláspontok ismertetése, hanem annak érzékeltetése is, hogy a tulajdonjog kérdése miért vált a természetjog központi témájává, és hogyan járult hozzá a modern jogállamiság és a polgári társadalom alapjainak lefektetéséhez.

2. A tulajdonjog dilemmája a természetjogi gondolkodásban

A természetjog a felvilágosodás korában azzal az igénnyel lépett fel, hogy minden emberi közösség felett álló, egyetemes érvényű normákat fogalmazzon meg. Ezek közé a normák közé tartoztak az ember veleszületett és szerzett jogai. A velünk született jogok közvetlenül az emberi létezésből következnek, olyan jogokból fakadnak, mint az ember élethez, szabadsághoz és biztonsághoz való legalapvető jogai. A kérdés azonban az volt, hogy vajon a tulajdon is ezek közé a jogok közé tartozik-e, vagy inkább a társadalmi együttélés és a jogalkotás eredményeként alakult ki.

2.1. Hobbes: a tulajdon és az erő viszonya. Thomas Hobbes (1588-1679) a természeti állapotról alkotott vízióját a *Leviatán* című művében¹ fejtette ki. Nála a természeti állapot nem békés együttélés, hanem "mindenki háborúja mindenki

¹ Thomas Hobbes: *Leviatán*, Kossuth Könyvkiadó. Budapest 1999.

ellen".² Ebben a helyzetben az ember mindent magáénak mondhatott, amire képes volt rátenni a kezét, de ez nem járt tartós és biztonságos birtoklással. A tulajdon tehát Hobbes szerint nem tekinthető természetes, az embert születésétől fogva megillető jognak, hanem az erő és a hatalom pillanatnyi eredménye.³ Csak az állam, a szuverén hatalom megjelenésével válik lehetővé a tulajdonjog biztosítása.⁴

Ez a felfogás jelentőségteljes, mert rámutat arra, hogy a tulajdon stabilitása intézményi garanciák nélkül elképzelhetetlen. Hobbes pesszimista antropológiai képe, az ember önző és erőszakos természete, alátámasztotta az erős államhatalom szükségességét. A tulajdon nála tehát nem velünk született, hanem az állam által biztosított szerzett jog.

2.2. Locke: a munka és a természet összekapcsolása. John Locke (1632-1704) egészen más következtetésre jutott. A *Második értekezés a polgári kormányzatról* című művében a munkaelmélet alapján igazolta a tulajdont.⁵ Szerinte minden ember saját testének és munkájának tulajdonosa, és amikor munkáját a természet tárgyaival egyesíti – például földet művel meg vagy gyümölcsöt termel – akkor jogosan formálhat tulajdont azokra.

Locke gondolata alapjaiban változtatta meg a tulajdonról való gondolkodást. Nála a tulajdon a veleszületett jogok szerves része, amely az emberi szabadság és önrendelkezés kifejeződése. Bár elismerte a társadalmi szerződés és az állam szerepét a tulajdon védelmében, de úgy vélte, hogy az állam hatalma csak annyiban legitim, amennyiben a polgárok természetes, veleszületett jogait – köztük a tulajdont – védi.⁶ Ez a gondolat óriási hatással volt a modern polgári társadalmak kialakulására.

2.3. Rousseau: a tulajdon mint az egyenlőtlenség forrása. Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) a *Társadalmi szerződés*⁷ és az *Értekezés az emberek közötti egyenlőtlenség eredetéről* című műveiben⁸ radikálisan más álláspontra helyezkedett.

² Nagy Levente: Thomas Hobbes és a természeti állapot dilemmái I. In: *METSZETEK* 9 (3), 2020 15-16. DOI 10.18392/metsz/2020/3/1 <https://ojs.lib.unideb.hu/metszetek/article/download/11536/10240/23822>

³ Johan Olsthoorn: Hobbes on justice, property rights and self-ownership, In *History of Political Thought* 36 (3), 471-498.

⁴ Laurens van Apeldoorn: Hobbes on Property: Between Legal Certainty and Sovereign Discretion, In *Hobbes Studies* 34 (1) 58-79. (2011) <https://philpapers.org/rec/VANHOP-5>

⁵ John Locke: *Második értekezés a polgári kormányzatról*, Polis Könyvkiadó, Kolozsvár 1999, és John Locke: *Second Treatise of Government*, Chapter V. (Of Property), <https://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch16s3.html>

⁶ Lawrence C. Becker: The Labor Theory of Property Acquisition, In: *The Journal of Philosophy* Vol. 73. No. 18. (1976), 685-702. <https://www.jstor.org/stable/2025823>; és Frivaldszky János: John Locke: A kormányzat a tulajdonjog biztosítására jött létre megbízási szerződéssel, In: *A jogi gondolkodás mérföldkövei*, Szent István Társulat, Budapest, 2016. 224-253. <https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/2711> Lásd még: Sereg Péter: A bírósági függetlenség kérdése a hatalmi ágak rendszerében különös tekintettel a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikkre, In *Advocat*, 2022., XXV. évfolyam, 1. szám, 5-6. o.

⁷ Jean-Jacques Rousseau: *A társadalmi szerződés vagy a politikai jogtudomány alapelvei*, fordította: Mikó Imre, Bibliotheca Könyvkiadó, Budapest, 1959.

⁸ Jean-Jacques Rousseau: *Az emberek közötti különbségek*, fordította: Bodánfy Ödön, Franklin-Társulat Nyomdája, Budapest, 1905.

Szerinte az ember eredendően szabad és egyenlő volt a természeti állapotban, ám az első föld bekerítése és a magántulajdonként való kijelölése indította el az egyenlőtlenség és az elnyomás történetét.

Rousseau számára a tulajdon nem természetes jog, hanem társadalmi és politikai konstrukció, amelyet az állam szentesít. Ebből következik, hogy a tulajdonhoz való jog nem az emberi természetből, hanem közösségi megegyezésből fakad⁹. Rousseau nézetei nagy hatással voltak a radikális demokratikus és szocialista irányzatokra, amelyek a tulajdon társadalmi korlátozását hangsúlyozzák.

2.4. Kant: a tiszta ész konstruált joga. Immanuel Kant (1724-1804) a *Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre* című művében¹⁰ árnyaltabb álláspontot képviselt. Úgy vélte, hogy a tulajdont nem lehet pusztán tényekből – birtoklásból vagy használatból – levezetni.¹¹ A tulajdon igazolásához a tiszta ész következtetéseiére van szükség.

A tulajdon nála nem veleszületett jog, de nem is egyszerűen pozitív jogi kategória: a tulajdonjog a jogalanyok közötti kölcsönös elismerésen alapuló racionális konstrukció. Ez az elmélet egyensúlyt teremtett a természetjogi és a pozitivisták megközelítés között, és teret nyitott az észjogi iskola kibontakozása számára.

2.5. Fichte: a szabadság és tulajdon kapcsolata. Johann Gottlieb Fichte (1762-1814) *Grundlage des Naturrechts nach Principien der Wissenschaftslehre* című művében¹² a tulajdon kérdését a szabadság perspektívájából vizsgálta. Úgy vélte, hogy az ember szabad cselekvőként csak akkor valósíthatja meg saját céljait, ha rendelkezik olyan külső dolgokkal, amelyek felett uralmat gyakorolhat. A tulajdon tehát a személyiség kibontakozásának előfeltétele.¹³

3. Szibenliszt Mihály és a kantianus észjog magyarországi recepciója

A 18-19. század fordulóján Magyarországon is élénk vita bontakozott ki arról, hogy a tulajdonjog milyen természetű jog: velünk született alapjog vagy szerzett, azaz állami és társadalmi intézmények által meghatározott jogosultság. E vitában különösen kiemelkedő szerepet játszott Szibenliszt Mihály, aki az osztrák és német

⁹ Andorkó Imre: A tulajdonhoz való jog védelmének kialakulása, In: Debreceni Jogi Műhely 2013, (X. évfolyam) 1. szám (január) 1-23. <https://ojs.lib.unideb.hu/DJM/article/download/5994/5604>

¹⁰ Immanuel Kant: *Die Metaphysik der Sitten. 1. Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre*, Königsberg: bey Friedrich Nivolovius, 1797. Online: Bayerische Staatsbibliothek -Digitale Sammlungen, <https://www.digitale-sammlungen.de/de/details/bsb10927036>

¹¹ "Kant argues that property is not derived from mere facts such as possession or use, but must be justified by pure reason [...]" Immanuel Kant: *The Metaphysics of Morals* (M. Gregor. ford.), Cambridge University Press, Cambridge, 1996, 101.

¹² Johann Gottlieb Fichte: *Grundlage des Naturrechts nach Principien der Wissenschaftslehre*, Iena & Leipzig, C. E. Gabler, 1796. <https://archive.org/details/grundlagedesnatu00fich>

¹³ Igor Arrese H. O.: The Idea of Liberty in the Fichtean Natural Right, In: *Anales del Seminario de Historia de la Filosofía* 36 (2), DOI: 10.5209/ashf.57896. 407-419. és Jerzy Kochan: Johann Gottlieb Fichte and Freedom, In: *Nova Krytyka: czasopismo filozoficzne* 41. szám 2019, 59. <https://wnus.usz.edu.pl/nk/file/article/download/15885.pdf>

filozófiai hatások nyomán a kantianus észjog egyik legfontosabb magyar képviselőjévé vált.

Szibenliszt Mihály *Institutiones juris naturalis* című, kétkötetes művében.¹⁴ fejtette ki részletesen természetjogi nézeteit. Az ő munkásságában figyelhető meg először, hogy a magyar jogi oktatásban a Martini-féle, hagyományos természetjogi irányzat helyét a Franz von Zeiller által kidolgozott új tanterv szellemében egy modern, kantianus alapú észjogi szemlélet váltotta fel. Ezzel Szibenliszt nemcsak közvetítő szerepet vállalt a nemzetközi filozófiai irányzatok és a hazai jogtudomány között, hanem új alapokra helyezte a magyar jogelméleti gondolkodást is.

3.1. A veleszületett és szerzett jogok fogalma Szibenlisztnél. Szibenliszt szerint az embert mind a természeti állapotban, mind pedig egy állami társulás tagjaként, azaz állampolgárként nemcsak velünk született jogok, hanem szerzett jogok is megilletik.¹⁵ A jogszerzés folyamata bővíti az egyén saját hatáskörét, ugyanakkor szükségszerűen korlátozza másokét. Éppen ezért hangsúlyozza, hogy a jogszerzés mindig feltételes, soha nem abszolút.

Szibenliszt ugyanis a velünk született és szerzett jogok csoportosítás mellett egy eltérő másik, Zeiller természetjogi koncepciójában is megjelenő kategóriapárt is bevezetett¹⁶. Eszerint az embert – létezzen akár természeti állapotban, tartozzon akár állampolgárként egy államhoz – abszolút és hipotetikus jogok illetik meg. Abszolútnak (*jus absolutum*) azokat a jogosultságokat tekinti, amelyeknek megléte semmilyen tényhez nem köthető, feltétel nélkül érvényesülnek, így ezt a kategóriát azonosíthatjuk a velünk született jogokkal (*jura connata*). A hipotetikus jog (*jus hypotehticum*) elnevezés alatt olyan jogokat ért, amelyek valakit bizonyos megelőző tények alapján, vagyis feltételhez kötötten illenek meg, így ezek a szerzett jogok (*jura acquisita*) kategóriájában sorolhatóak.¹⁷ Az egyént megillető jogoknak ez a fajta párba állítása ugyancsak a kanti koncepció átvételét jelenti.¹⁸

Valamennyi velünk született jogot vissza lehet vezetni egy elsődleges, legfőbb jogra, ami nem más, mint az ember személyiségi joga (*jus personalitatis*), amelyen a jogok alanyaként megjelenő, racionális és szabadságát megőrző, arra igényt tartó ember méltóságát kell érteni. Ez az emberi méltóságot megtestesítő személyiségi

¹⁴ Szibenliszt Mihály: *Institutiones juris naturalis* I. köt. *Jus naturae extrasociale complectens*, II. köt. *Jus naturae sociale complectens*, Jaurini, Typis Leopoldi Streibig 1820, 1821.

¹⁵ A 18. és még 19. század elején is vallott német természetjog szerint „a természetes jogok az embert a maga természeti állapotában illetik meg, vagyis a társadalmon kívül. A társadalomban ezzel szemben mindenkinek a maga rendi hovatartozása szerint járó pozitív jogai és kötelezettségei vannak.” [...] Ez tükröződik az osztrák polgári jogi kodifikációban is. A Galíciában 1786-ban hatályba lépett, személyi joggal foglalkozó része a „veleszületett jogokkal” (28-31. §§.) szembe állítja a szerzett jogokat (ezek között az előjogokat is), amelyek alapján az emberek közötti különbség „elkerülhetetlen, sőt szükséges” (32. §.) Sólyom László: *A személyiségi jogok elmélete*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983, 56. p.

¹⁶ Francisci Nobilis de Zeiller: *Jus naturae privatum*, Edition Germanica tertia Latine reddita a Francisco Nobili de Egger, Viennae, apud Car. Ferdinandum Beck, MDCCCXIX. 40. §. 55.

¹⁷ Szibenliszt Mihály: *Institutiones*. Tomus I. Liber I. Pars I. Caput I. 42. §. 46. p. és Zeiller-Egger: *Jus naturae privatum* 39.§. 54-55.

¹⁸ Immanuel Kant: *The Philosophy of Law: An Exposition of the Fundamental Principles of Jurisprudence as the Science of Right*, trans. W. Hastie (Edinburgh: T. & T. Clark,) 1887. 55-56. <https://oll.libertyfund.org/titles/hastie-the-philosophy-of-law>

jog mindazon cselekedet szabad kifejezésére irányul, ami nem zavarja az emberek társas együttélését.¹⁹

A szerzett jogokat Szibenliszt olyan jogosultságoknak tekinti, amelyek valamely konkrét tény bekövetkeztével jönnek létre, s ezért a "hipotetikus természetjog" tárgyát képezik. E kategóriába sorolja a *tulajdonjogot* is, amelyet úgy határoz meg, mint *egy adott dolog állagával és az abból származó hasznokkal való önkényes rendelkezés jogát*. A tulajdonjogot szerinte nem lehet velünk született jogként értelmezni, hiszen, ha így tennénk, akkor bárki bármilyen dolgot önkényesen használhatna, míg ezzel szemben a tulajdonjog alapján csakis a tulajdonost illeti meg az a jog, hogy a dolgot mindenki más kizárásával használhassa.²⁰

Ez a definíció több szempontból is eltér a klasszikus természetjogi megközelítésektől. Szibenliszt hangsúlyozza, hogy a tulajdonjog nem totális értelemben értendő, vagyis nem terjed ki az ember személyére és javaira, mint Hobbes-nél és Locke-nál. Nála a tulajdon kizárólag külső dolgokra vonatkozik, amelyeken az egyén kizárólagos rendelkezési jogot szerezhet.

3.2. Az eredeti tulajdonszerzés feltételei. Szibenliszt az eredeti szerzőmód három feltételét különbözteti meg:

1. Objektív megszerezhetőség – a tulajdonjog tárgya mások jogainak sérelme nélkül legyen megszerezhető, birtokba vehető.
2. Szubjektív akaratnyilvánításon alapuló birtokbavétel (*apprehensio*) – a szerző fél tulajdonszerzési és birtokbavételi szándéka nyilvánvaló és egyértelmű legyen.
3. Külső kifejeződés, jelzés a külvilág felé (*signatio*) – egyértelmű legyen mások számára annak kifejezése, hogy a szerző a dolgot sajátjaként kívánja birtokolni.

E három feltétel teljesülése együtt adja a foglalás (*occupatio*) jogcímét, amely az eredeti tulajdonszerzés alapja. Szibenliszt értelmezésében a foglalás nem csupán fizikai birtokbavételt jelent, hanem jogi aktust is, amelyben az egyén kifejezi akaratát a kizárólagos rendelkezésre.²¹

3.3. A tulajdon és az állam viszonya. Szibenliszt egyik legérdekesebb tétele az, hogy a tulajdonjog nem az államtól ered, hanem megelőzi azt. Ezzel szembe helyezkedik Rousseau felfogásával, aki szerint a tulajdonjog az állam és a pozitív jog terméke. Szibenliszt szerint az állam szerepe nem a tulajdonjog létrehozása, hanem annak őrzése és védelme.²²

¹⁹ „*Omnia jura connata [...] ad primum, supremumque reduci possunt. [...] Hoc primum supremumque jus, seu primitivum per eminentiam, est jus personalitatis, h. e. jus dignitatem entis rationalis, et liberi conservandi, tuendique, seu praetendendi, ut homo tamquam subjectum jurium aestimetur: vel etiam libertas ad omnes actiones, quibus socialitas personarum non turbatur.*” Szibenliszt Mihály: Institutiones. Tomus I. Liber I. Pars I. Caput I. 43. §. 47.

²⁰ „*Jus dominii non esse connatum, sed acquisitum, patet. Nam jus dominii cum juribus connatis stat in contradictione; quia vi juris connotatorum quilibet qualibet re externa pro arbitrio uti potest, vi juris dominii autem dominio competit jus omnes reliquos ab usu rei excludendi*” Szibenliszt Mihály: Institutiones. Tomus I. Liber I. Caput III. 70. §. 76.p. Vö: Zeiller-Egger: Jus naturae privatum 57. §. 78.

²¹ Szibenliszt Mihály: Institutiones. Tomus I. Liber I. Caput.70-76. §§. 76-85., Vö: Zeiller-Egger: Jus naturae privatum 59-62. §§. 63.

²² *Ad evitandos errores, quibus dubia dominii signa occasionem praebere solent, et ad praeveniendum*

Ez az álláspont közel áll Kant elméletéhez, amely szerint a tulajdon a tiszta ész következtetései által levezethető. Szibenliszt úgy véli, hogy a tulajdonjog már a természeti állapotban is létezett, noha ott érvényesülése korlátozott volt. Az állam feladata, hogy a tulajdon feletti vitákat szabályozza, és biztosítsa a békés együttélést.

4. A klasszikus gondolatokhoz való viszony és a szibenliszti középút

Szibenliszt Mihály gondolkodását akkor érthetjük meg igazán, ha elhelyezzük a klasszikus természetjogi viták kontextusában. Hobbes, Locke, Rousseau, Kant és Fichte mind más-más alapvetést adtak a tulajdonról, és ezekhez képest Szibenliszt sajátos köztes pozíciót alakított ki.

Hobbes pesszimista emberképe szerint – mint láttuk – a tulajdon a természeti állapotban instabil, pusztán az erősebb előnye. Az állam hozza létre és garantálja a tulajdont, nélküle az nem létezhet. Szibenliszt ugyan osztja Hobbes azon belátását, hogy a természeti állapotban konfliktusokkal jár, mégis úgy véli, hogy a tulajdon jogcíme nem az államtól származik, hanem az ember veleszületett személyiségi jogából fakadóan annak kiterjesztéseként értelmezhető. Ez a különbség lényeges: Hobbes szerint a tulajdon az állam teremtménye, míg Szibenliszt szerint az állam azt csak védelmezi és szabályozza. A két nézet közti hasonlóság abban ragadható meg, hogy mindketten hangsúlyozzák az állami rend szerepét a tulajdon biztonságos gyakorlásában.

Locke a tulajdont a munka és a természet összekapcsolásából vezette le. A tulajdon nála a természetes, veleszületett jogok része, amely az emberi szabadság és önrendelkezés alapja. Szibenliszt számára is fontos, hogy a tulajdon az ember személyiségéből fakadó jogosultság, ám elutasítja azt, hogy a tulajdon bármilyen feltétel nélküli velünk született jog lenne. Ez a különbség finom, mégis jelentős: Locke-nál a tulajdon természetes, veleszületett jog, amelyet az állam csak véd, Szibenlisztnél viszont olyan feltételes jog, amely ugyan veleszületett személyiségi jogból fakad, de vele nem egyenrangú. Így Szibenliszt álláspontja közelebb áll Kant kompromisszumos megoldásához, mint Locke természetjogi radikalizmusához.

Rousseau a tulajdonban látta az egyenlőtlenség és az elnyomás eredőjét. Nála a tulajdon nem természetjogi kategória, hanem a társadalmi együttélés és a pozitív jog terméke. Szibenliszt határozottan elutasította ezt a felfogást: szerinte a tulajdon nem az állam által létrehozott intézmény, hanem olyan jogosultság, amely – mint

litibus circa meum et tuum oriundis; bonum est, si homines inter se de signis, dominium indicantibus, convenient. Ideo certum est, omne dubium circa talia signa non nisi in Civitate per determinatas dispositiones tolli posse; at propterea non sequitur, jus dominii ex effectu societatis civilis esse derivandum, societas enim civilis dominii titulum non creat, ut Rousseau erronee docuit, sed societas civilis dominium tantum conservat, et tuetur." Szibenliszt Mihály: *Institutiones*. Tomus I. Liber I. Caput III. 77. §. 85., A 19. századi magyar házassági vagyoni jogi intézményként működő közszerezményi rendszer is jól példázza, hogy a magántulajdon társadalmi-jogi konstrukcióként is szerveződik, ami Rousseau koncepcióját erősíti, tovább Szibenliszt "szerzett jog" kategóriájához is illeszkedik (a családi vagyoni jogban a jogosultság szerződések és törvényi rend révén keletkezik.) Lásd Koncz Ibolya Katalin: *Community Property as one of the Special Institutions of Hungarian Matrimonial Property Law of the 19th Century*, In: *Journal on European History of Law* 4 (2), 2013. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=192181>

láttuk – megelőzi a *civilis nexus-t*, az állami létet.

Kant álláspontja szerint a tulajdon nem pusztán tény, hanem racionális konstrukció, amely a jogalanyok kölcsönös elismerésén alapul. Szibenliszt ehhez az elképzeléshez kapcsolódott a legszorosabban. Ő is úgy vélte, hogy a tulajdon jogcíme nem a pusztá birtoklásból fakad, hanem az ember személyiségéhez kötődik, racionális módon igazolható jogosultság.

Fichte szerint az ember szabadsága csak akkor valósulhat meg teljesen, ha rendelkezik olyan külső dolgokkal, amelyek felett kizárólagos uralmat gyakorolhat. A tulajdon tehát nem pusztán gazdasági vagy jogi kategória, hanem a személyiség kibontakozásának feltétele. Szibenliszt ezzel rokon álláspontot fogalmazott meg annyiban, hogy ő is a személyiségi jogokból vezette le a tulajdont.²³ Ugyanakkor, míg Fichte inkább filozófiai-antropológiai szinten, a szabadság feltételeként hangsúlyozta a tulajdont, Szibenliszt inkább jogdogmatikai oldalról ragadta meg a fogalmat, és a szerzett jogok rendszerében helyezte el.

A 20. századi jogtudósok közül Szabó Imre úgy értékelte Szibenliszt álláspontját, mintha az "feudális maradványokat" hordozna. Szerinte Szibenliszt nem vállalta fel Grotius eredeti természetjogi felfogását, amely a tulajdont - ha nem is velünk született jogként – de alapjogként ismerte el.²⁴ Valójában azonban Szibenliszt érvelése éppen hogy olyan kompromisszumos megoldás volt, amely elutasította a tulajdon feltétel nélküli veleszületett jogként való értelmezését, ugyanakkor alapvető jogi kategóriának tekintette, amely nélkülözhetetlen az ember társadalmi együttélésében. Nem véletlen, hogy a szerzett jogok hierarchiájában elsőként a tulajdonjogot említi.

Következtetés

A tulajdonjog történeti és elméleti vizsgálata minden korszakban az emberi együttélés egyik alapkérdése volt. Nem véletlen, hogy a természetjogi gondolkodás képviselői mind különböző, sokszor egymással élesen szemben álló válaszokat adtak arra, hogy vajon a tulajdon az emberi természetből fakadó, velünk született jog-e, vagy inkább társadalmi és jogi konstrukció, amely az államhoz kötődik. A viták közös vonása, hogy mindannyian felismerték: a tulajdon nem pusztán gazdasági kategória, hanem olyan intézmény, amely az emberi szabadság, biztonság és egyenlőség kérdéseit is alapvetően meghatározza.

A 17-19. századi szerzők különböző nézőpontjai rávilágítanak a tulajdonjog többdimenziós természetére. Hobbes pesszimista víziójában a tulajdon csak az állam által létrehozott rendben stabilizálható. Locke optimista elmélete a munkán keresztül

²³ „an in statu naturali jus dominii effective agnosceretur? Hobbes, Kant, et Fichte negant, sed ut facile conjici potest non tam ideo, quia deest Civitas, suprema potestas, quam quia homines in statu naturali indiscriminatim sibi summe malos repraesentant, quod est unilaterale, et arbitrium suppositum. [...] Denique tertio sumi potest: an jus dominii sine Civitate satis securum foret? Respondemus plene convicte cum adversariis nostris, tantum in Civitate verum, securumve dominium dari posse, quamvis etiam in Civitatibus omnimoda securitas haberi non possit;” Szibenliszt Mihály: Institutiones. Tomus I. Liber I. Caput III. 84. §. 95-96.

²⁴ Szabó Imre: *A burzsoá állam- és jogbölcselet Magyarországon*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980, 43-44.

legitimálta a magántulajdont, ezzel a modern liberalizmus egyik alapkövét fektette le. Rousseau radikális kritikája szerint a tulajdon az egyenlőtlenség és az igazságtalanság forrása, míg Kant és Fichte a racionális szabadság és személyiség kibontakozásának feltételeként fogták fel a tulajdonhoz való jogot.

Ebben a gazdag eszméletörténeti közegben kell elhelyeznünk Szibenliszt Mihály gondolkodását, aki a kantianus észjog hazai képviselőjeként sajátos köztes álláspontot alakított ki. Szibenliszt felismerte, hogy a tulajdon nem lehet pusztán velünk született jog, hiszen az ilyen értelmezés anarchiához vezetne. Ugyanakkor elutasította azt is, hogy a tulajdon jogcíme kizárólag az államtól eredne. Az ő megoldása a szerzett jog fogalmában testesül meg: a tulajdonjog az ember személyiségi jogából fakad, és bizonyos feltételek mellett válik ténylegesen gyakorolhatóvá.

Ez a koncepció több szempontból is jelentős. Először is, Szibenliszt kidolgozta a tulajdonszerzés elvi kritériumait, ezáltal jogdogmatikai alapokra helyezte a tulajdonjog érvényesülését. Másodszor, meghatározta az állam szerepét: az állam nem a tulajdon létrehozója, hanem őrzője és védelmezője. Ezzel egyensúlyt teremtett a természetjogi és a pozitivista megközelítés között. Harmadszor, a szerzett jog fogalmának hangsúlyozásával hozzájárult a modern jogállamiság gondolatának megalapozásához, amelyben a jogok forrása nem kizárólag a születés vagy az állam akarata, hanem az ember cselekvési szabadságán alapuló jogszerzés folyamata.

Bár a 20. századi elemzők, – például Szabó Imre – kritikusan viszonyultak hozzá, sőt sokszor "feudális" maradványokat láttak nézeteiben, valójában Szibenliszt Mihály munkássága a jogi modernizáció egyik korai lépését jelentette.

Irodalomjegyzék

- Andorkó Imre: A tulajdonhoz való jog védelmének kialakulása, In: Debreceni Jogi Műhely 2013, (X. évfolyam) 1. szám (január) 1-23. <https://ojs.lib.unideb.hu/DJM/article/download/5994/5604>; <https://doi.org/10.24169/DJM/2013/1/1>
- Frivaldszky János: John Locke: A kormányzat a tulajdonjog biztosítására jött létre megbízási szerződéssel, In: *A jogi gondolkodás mérföldkövei*, Szent István Társulat, Budapest, 2016. 224-253. <https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/2711>
- Jean-Jacques Rousseau: *A társadalmi szerződés vagy a politikai jogtudomány alapelvei*, fordította: Mikó Imre, Bibliotheca Könyvkiadó, Budapest, 1959.
- Jean-Jacques Rousseau: *Az emberek közötti különbségek*, fordította: Bodánfy Ödön, Franklin-Társulat Nyomdája, Budapest, 1905.
- Johan Olsthoorn: Hobbes on justice, property rights and self-ownership, In *History of Political Thought* 36 (3), 471-498.
- Laurens van Apeldoorn: Hobbes on Property: Between Legal Certainty and Sovereign Discretion, In *Hobbes Studies* 34 (1) 58-79. (2011) <https://philpapers.org/rec/VANHOP-5>; <https://doi.org/10.1163/18750257-bja10024>

- Lawrence C. Becker: The Labor Theory of Property Acquisition, In: *The Journal of Philosophy* Vol. 73. No. 18. (1976), 685-702.
<https://doi.org/10.2307/2025823>.
 - Nagy Levente: Thomas Hobbes és a természeti állapot dilemmái I. In: *METSZETEK* 9 (3), 2020 15-16.; <https://doi.org/10.18392/metsz/2020/3/1>
 - Szabó Imre: *A burzsoá állam- és jogbölcselet Magyarországon*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980, 43-44.
 - Szibenliszt Mihály: Institutiones. Tomus I. Liber I. Caput.70-76. §§. 76-85., Vö: Zeiller-Egger: Jus naturae privatum 59-62. §§. 63.
 - Thomas Hobbes: *Leviatán*, Kossuth Könyvkiadó. Budapest 1999
-
-